

ON THE LITERARY CHARACTER IN THE PURSUIT OF INNER HAPPINESS

Adrian Iancu

Assoc. Prof., PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: Happiness interior design as a result of future states of consciousness, representation fails when Petrini place in a close proximity in time. Interiority is dominated by a sense of disillusionment, of stupefacției, of the ridiculous situation that cancels identify with each other. The future projection of the multitude of shapes as "equally possible and encouraging" take the idea of freedom or rather release, without which there could not. Friendship as a form of projection into the future of self-awareness, begins with sympathy for each other in the position equivalent to the character.

Keywords: maze knowledge, inner happiness, inner dialogue, self-consciousness, narrative discourse

Evident este faptul că până la personajul Victor Petrini din *Cel mai iubit dintre pământeni* se află alte câteva personaje a căror originalitate constă în dimensiunea psihologică pe care o dobândesc pe parcursul coagulării arhitecturii narative a evoluției lor în spațiul românesc. În acest sens, repere ale peisajului interior am putea găsi, desigur, în prozele scurte, dar mai ales în romanul *Moromeții*. Ceea ce este, însă, interesant în *Cel mai iubit dintre pământeni*, este modul în care Marin Preda transpune în discurs narativ istoria unui sentiment, acela al iubirii, al fericirii prin iubire, transpusă în conștiința de sine a personajului central și proiectată în discurs narativ. Până la romanul despre care vorbim temele majore în direcția evoluției conștiinței de sine a personajului au fost eșecul în iubire sau în relația între individ și istorie, în romanele *Risipitorii* (1962), *Intrusul* (1968), *Marele singuratic* (1972), *Delirul* (I, 1975) sau *Viața ca o pradă* (1977).

Fericirea interioară ca proiecție a multitudinii de forme "egal posibile și îmbucurătoare" trimite la ideea de libertate, de eliberare. Prietenia, ca rezultată a coagulării elementelor care compun peisajul interior, debutează cu simpatia pentru celălalt aflat în situație echivalentă cu a personajului.

"Simpatia a trecut de la unul la celălalt fără nici o prudență și cred [e vorba aici de judecătorul Ștefan Pop, n.n.] că acest lucru a fost posibil fiindcă eram amândoi, în acele clipe, doi bărbați liberi, eu de Matilda, el de un lucru pe care aveam să-l aflu chiar atunci, o situație limită care îl silea deodată să răspundă la o întrebare neașteptată: ce era el, judecător care aplica legea, sau funcționar subaltern, și încă dintre cei umili, al unor șefi ai regiunii?"

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.353)

Sentimentul de simpatie se transformă într-unul de prietenie, cei doi se întâlnesc cu regularitate, comunică, trec în revistă fapte și personaje, lucru care constituie, de altfel, o sursă inepuizabilă de uimire, surpriză și reflecție.

"După întâlnirea din parc începui să mă văd cu fostul judecător regulat, și anume seara, și totdeauna la el acasă, unde în fața televizorului și la un pahar de vin precedat de sandviciuri, pe care ni le servea soția lui, vedeam seriale englezești sau americane, care ne distrau cum nu se mai poate, și apoi începeam să trecem în revistă viața orașului și a personajelor și personalităților care constituie totdeauna pentru oameni – și constituia și pentru noi – subiect inepuizabil de uimire, surpriză și reflecție... Sunt ca spuma mării. Le-am uitat".

(Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, I, p.366)

Fericirea ca fapt psihologic e definită de Petrini în opoziție cu nefericirea ca sursă a amintirilor dezagreabile, ca rememorare a eșecului, a faptului că, fără fericire, totul este întrucâtva pierdut căci, lumea ideilor, gândirea, nu poate suplini sentimentul de fericire ca trăire psihologică.

"Dacă n-ar exista fericirea altora, nu ne-am sinchisi de nefericirea noastră. Amintirile, bombardate zilnic și sistematic de către cea pe care am iubit-o altădată, sfârșesc prin a se șterge."

(Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, p.367)

Proiecția eului pe fundalul peisajului interior al celuilalt, prin prietenie, în speranța găsirii fericirii interioare, rămâne act neîmplinit. Astfel, în căutările sale, Petrini ajunge să realizeze proiecția, ca formă a exilului interior, nu în celălalt ca *subiect/personaj*, ci în celălalt ca *obiect/discurs narativ* sub forma *scrisului/a scriiturii*. Proiecția în discurs narativ, în text, prin actul scrisului, generează, de fapt, un discurs dilatat în care *conștiința de sine, conștiința colectivă și existența* se regăsesc ca linii de forță capabile să direcționeze coagularea interiorității și procesul proiecției în obiect, în discurs narativ, fapt care produce un sentiment de bucurie.

"Trăiam sub stăpânirea bucuriei pe care mi-o dădea scrisul. Nu mă gândeam și nu făceam altceva decât să scriu, bucurie care se prelungea și când mă opream ca să mănânc și să dorm. Niciodată în viață nu mă angajasem într-o acțiune în care spiritul să fie solicitat atât de total. Poate, gândeam, m-am născut să trăiesc ceea ce am trăit și să scriu o carte.. "

(Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, I, p.369)

Oamenii au nevoie de adevăr ca reper fundamental, sunt în căutarea adevărului prin cunoașterea și sondarea faptelor lor.

"Oamenii au nevoie să ia cunoștință de faptele lor".

(Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, I, p.369).

Actul proiecției în discurs atrage sacrificiul suprem.

"a terminat cartea [admirabilă!] și îndată după aceea a murit".

(Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, I, p.369)

Acest sacrificiu trebuie înțeles aici nu neapărat în sensul strict al trecerii în neființă. Există și o moarte în plan spiritual, a conștiinței de sine prin totala proiecție și prin vidul interior creat. Peisajul interior se voalează prin transferul în discurs. Și astfel adevărul dăinuie dincolo de conștiința individuală sau de cea colectivă. Prețul este sacrificiul, identificarea totală cu opera, de fapt nimic altceva decât prețul plătit *de scriitor/de creator*.

"E tot atât de fatal să scrii o carte cum sunt și celelalte fenomene ale existenței, nașterea, morțile, accidentele și pe un plan mai mare, desigur, seismele sociale".

(Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, I, p.369).

Pentru Petrini, ca și conștiință de sine integrată conștiinței colective și totuși individualizată, gândul morții se estompează, se situează la periferia conștiinței, căci scriind, scriitorul lasă mărturie și trăiește prin mărturie, prin spirit proiectat în discurs narativ, adică dăinuie dincolo de virtual *în forma povestirii/a discursului narativ*, iar moartea fizică nu mai poate schimba mare lucru în planul existenței.

"Gândul morții era înghesuit undeva la periferia conștiinței [lui Petrini] și, când mi se întâmpla să urce mai aproape, îmi venea în minte reflexia lui Hamlet: dacă va fi acum nu va mai fi altădată. Mi-era egal".

(Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, I, pp.369-370)

Revine ideea transunerii în discurs a propriei gândiri a personajului. Petrini își proiectează gândirea, ca "arhitect" al propriului sistem filozofic, în discurs, iar acesta capătă

forma materială a manuscrisului. Teama de a pierde manuscrisul în timpul anchetei îl neliniștește, căci dispariția manuscrisului duce la *ratarea/anularea* proiecției în obiect a propriei gândiri.

"Repetai rugămintea cu oarecare nepăsare, ca să nu-i dau de bănuț că m-ași teme de ceva. <<Se pot pierde pe-acolo și eu vreau să public ce-am scris în ele, nu am nici o copie...>>".

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.471)

Interpretarea denaturată a unui cuvânt ("*ordonanțe*" ≠ "*ordine*") duce la scurtcircuitarea discursului ca mijloc de comunicare, la modificarea destinului personajului.¹

"Când eram studenți a venit odată o echipă de estradă din București la noi în oraș și am fost și eu cu acest Justin [cel care îi scrie din străinătate, folosind în textul scrisorii cuvântul "ordonanțe" n.n.] să vedem spectacolul. Era foarte reușit și am râs de ne-am prăpădit de o scenă cu un majur și un soldat.... Majurul îl beștelea și soldatul stătea drept și cu mâna la capelă și repeta ca un papagal: să trăiți, aștept ordonanțele dumneavoastră... "

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, I, p.476)

Apare și se dezvoltă sentimentul de primejdie.

"Deodată simții sentimentul de primejdie. Alarmă!"

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, II, p.10)

Sentimentul de primejdie se accentuează. Perini face disocierea, pentru salvarea conștiinței de sine, dintre interioritatea sa și imaginea reflectată a interiorității. Teama domină interioritatea personajului.

"Din nou simții un sentiment de alarmă. Îmi propusesem să-mi retrag sensibilitatea, să nu raționez în fața anomaliei, să-mi păstrez intacte forțele sufletești. Făcui un efort suprem și încetai să mai gândesc. Atunci, în tăcerea celulei, auzii un zgomot ciudat. Mă uitai în jur. Zgomotul se stinsese. "

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, II, p.10)

Liniștea aparentă se instalează în peisajul interior al personajului. Sentimentul de primejdie, de alarmă, generează însă o stare de rău în ființa lui Petrini.

"Într-adevăr, deși reușii să mă liniștesc în gândurile mele, îmi dădai seama că mă simt rău în ființa mea."

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, II, pp.10-11)

Starea de rău dispare, se instalează apoi cea de izolare în fapte și trăiri interioare. Petrini pătrunde înțelesul gestului extrem pe care unii indivizi îl fac atunci când "*biata conștiință agresionată de revolta generalizată a viscerelor*" ajunge să pună stăpânire pe întreaga ființă.

"Răul pieri așa cum apăruse și fără să lase urme. Respirai ușurat. Mă uitai la ceas. Era ora cinci. Au fost clipele de care m-am speriat cel mai tare pe care le-am trăit în celule. "

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, II, p.11)

Deși, ca derulare în timp, "*drumul spre închisoare și o noapte petrecută în celulă*" reprezintă o unitate de măsură bine definită temporal, ca durată, faptul dobândește forma dilatată a unei "*călătorii de mii de kilometri*" care "*te îndepărtează de viața anterioară*".

¹ Henri Bergson, *Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței* (Iași: Institutul European, 1988), p.113-114: "*Pentru a regăsi acest eu fundamental, așa cum l-ar percepe o conștiință inalterată, ne este necesar un susținut efort de analiză prin care vom izola faptele psihologice interne și vii de imaginea lor, mai întâi reflectată și apoi solidificată în spațiul omogen. Cu alte cuvinte, percepțiile, senzațiile și ideile noastre se înfățișează sub un dublu aspect: unul net, precis, impersonal; celălalt confuz, înfinit, imobil și inexprimabil – pentru că limbajul nu l-ar putea sesiza fără a-i încetini mobilitatea și nici nu l-ar putea transpune în tiparele sale banale fără a-l cobori în domeniul comun. Dacă reușim să distingem două forme de multiplicitate, două forme ale duratei, este evident că fiecare dintre faptele de conștiință, luate separat, va căpăta câte un aspect diferit după cum îl considerăm fie în interiorul unei multiplicități distincte fie în interiorul multiplicității calitative, în timpul – calitate în care se produce sau în timpul – calitate în care se proiectează".*

"Drumul spre închisoare și o noapte petrecută în celulă te îndepărtează de viața anterioară tot atât de mult ca și o călătorie de mii de kilometri. "

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni , II, pp.11-12)

Dilatării în plan temporal îi corespunde una în plan spațial atunci când se produce întâlnirea cu anchetatorul, la care se adaugă *"confuzia fonetică între <<ordine>> și <<ordonanțe>>"*, distorsiune care împiedică comunicarea dintre cei doi.

"Dar cum să vorbești cu un om care, deși se află în fața ta, un spațiu dens (viziunea sa globală asupra delictelor) s-a interpus între tine și el? Apropierea, confuzia fonetică între <<ordine>> și <<ordonanțe>> era o subtilitate derizorie pentru un om care urmărea fugari periculoși, bandiți porci, cum era cel care trebuia chiar acum arestat, și cine știe ce alte cazuri de spioni și sabotori care alimentau și justificau existența acestei clădiri și a lucrătorilor din ea "

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni , II, pp.14-15)

În căutarea adevărului despre propriului destin, Petrini are intuiția că *celălalt*, acela care se afla în fața lui, nu-i va micșora *"răul care se abătuse"* asupra lui, iar în privința adevărului, *"ca adevăr clar și distinct"*, numai scurgerea timpului, care oferă detașare în raport cu un șir de evenimente istoric determinate, poate să aducă dovezi.

"Nu mai avea nici o reținere. Aveam intuiția că nu stătea în puterea acestui om să micșoreze răul care se abătuse asupra mea, era și incapabil și orb, nu cunoștea legile care guvernează viața oamenilor, nici cele făcute de ei, nici cele divine, dar, credeam eu, nici mai mult rău nu putea să-mi facă decât cel pe care vroia să mi-l facă, adică cel mai mare, să mă arunce în mecanismul unei anchete care nu trebuia să dea greș și al unui proces pe care ei nu-și puteau îngădui și nu îngăduiau să-l piardă... "

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni , II, p.16)

Presupunerea despre aflarea adevărului legat de acele împrejurări și acei oameni întârzie să se confirme. *"O greață insuportabilă"* domină întreaga ființă când, după ani, Petrini întâlnește pe stradă oameni în uniforme, care-i aduc cu siguranță aminte de secvențe din viața sa, *"oameni obișnuiți... cu neveste și copii și bucurii ca oricare dintre noi"*.

"... Nu mai pot continua relatarea acestor amintiri, această parte a lor. O greață insuportabilă mi se urcă în gât, și la o amintire a anilor când, după ce am fost iar liber, am așteptat să se îndeplinească această precizare. Nu s-a îndeplinit nimic... "

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni , II, p.18)

Sentimentul de deziluzie îi uniformizează psihic pe cei aflați în detenție, îi determină să-și păstreze *"umorul devenit negru și toată gama de sentimente umane"* care țin de spiritul de conservare al conștiinței de sine.

"Aici însă trebuie făcută o precizare: e vorba de cinismul care se instalează în închisori, cinism merit să-i facă pe toți egali, să poată trăi fără să-și piardă sarcasmul, umorul devenit negru și toată gama de sentimente umane, care îți dau certitudinea că, deși închis, nu ți-ai pierdut judecata și nu te poate duce nimeni de nas".

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni , II, pp.23-24)

Experiența vieții din închisoare marchează peisajul interior al personajului, atunci când întâlnești acolo indivizi care odinioară dețineră puterea iar acum, prin înfometare și pierderea libertății, nu mai erau decât niște ființe umane degradate.

"Ce este un individ care a fost odinioară o ființă a cărei simplă semnătură putea determina fericirea sau nenorocirea altora? O epavă fără dinți, cu pungi la ochi, hămesit după un castron cu ceva murdar în el, dar care îl făcea hulpav cum poate nu fusese el niciodată la recepțiile cu icre negre și cine știe ce rarități, păstrugă, cegă, pești, nisetri... "

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni , II, p.25)

Revine obsesiv gândul pierderii definitive a libertății, că o regăsire a preocupărilor de odinioară este imposibilă iar peisajul interior este dominat de sentimentul de chin.

"Dimineața mă sculam cu o senzație de chin fără nume, care stârnea în mine o furie dureroasă, aproape insuportabilă (mă culcam târziu, să-mi țin cât mai mult spiritul treaz, să evit aceste rele dimineți). "

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni , II, p.58)

Se instalează o stare de refuz de a mai crede că vreodată, el, Victor Petrini va fi cu adevărat liber. Peisajul interior e dominat de *"somniațența spiritului"*.

"Desigur, somniațența spiritului nu naște chiar monștri, dar îl face adorabil pentru tot soiul de demoni meschini, cum mi se întâmplase la deratizare cu Bacaloglu și grasul Calistrat și n-aș putea spune că existența lor, care mă distra, n-avea nici o legătură cu gândul Matildei că eram definitiv pierdut".

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni , II, p.290)

De fapt, nu acea *"somniațența a spiritului"*, uneori, doar aparentă, la Petrini, poate fi sursa unică a nenorocirii. Adesea, dintr-o prea mare luciditate, apare, obsesiv, ideea supradimensionată a unui destin încărcat și dominat de nenorocire, și din care lipsește întâlnirea cu celălalt ca modalitate de comunicare.

"Cum am mai spus, nu numai somnul rațiunii naște monștri, ci și o luciditate prea mare".

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni , II, p.347)

Din multiplicitatea stărilor de conștiință se desprind două coordonate: universul în concordanță cu eul, *"ideea armoniei conștiinței noastre cu cosmosul"* și legea morală a individului, *"ideea apariției erei ticăloșilor"*.

"Cum se împacă însă ideea armoniei conștiinței noastre cu cosmosul, din prima mea carte, cu ideea apariției erei ticăloșilor din a doua, în care descriam o mutație catastrofică în conștiința actuală a omului? Nu se împăcau, dar nu mă neliniștii".

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni , II, p.357)

Ideea de libertate revine dar, de data aceasta, aducând cu sine și soluția înfăptuirii actului. Natura *"nu e plină de sufletul nostru"*, *"marea taină"* a conștiinței de sine și implicit a existenței se află în individ și nu în natură, în dinamismul multiplicității conștiinței în ipostaze juxtapuse². Natura reprezintă fundalul proiecției interiorității noastre.

"Strigi, dar pădurea tace. Ecoul îți întoarce doar propriu-ți glas, propria-ți desnădejde".

(M.Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, III, p.13)

"Marea taină era prezentă în mine și prin ea înțelesei că natura nu e plină de sufletul nostru, deși ne naștem cu acest miraculos sentiment, trăim veșnic cu el, credem cu putere în realitatea lui[...] "

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni , III, p.13)

Personajul central al romanului trăiește în conștiința sa momentul important al revelării originii libertății: Victor Petrini conștientizează faptul că nu trăiește din plin *nici în natură*.

"Nu, natura nu putea fi pentru noi, cei care nu lucrăm în mijlocul ei, decât un frumos mormânt".

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni , III, p.13)

situează ca trăire plenară *nici în exterioritate, nici în interioritate*.

Petrini nu se

² Bergson, *Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței*, p.138 : *"Iată-ne ajunși la distincția pe care am stabilit-o înainte între multiplicitatea de juxtapunere și multiplicitatea de fuziune sau de întrepătrundere reciprocă. Un anume sentiment, o anume idee, închide o pluralitate indefinită de fapte de conștiință. Dar pluralitatea nu va deveni evidentă decât printr-un fel de desfășurare în mediul omogen numit de unii durată, și care în realitate este spațiu"* .

"De aici venea libertatea mea: descoperind moartea și trăind cu intensitate scurgerea armonioasă a clipelor lor, mă eliberasem de iluzia vreunei fraternități cu natura, refugiul sufletelor rănite... "

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, III, p.13)

Identificarea eului cu obiectul proiecției prin juxtapunerea ipostazelor, poate să genereze o iluzorie proiecție în obiect.

"cum ne simțim stea, dacă privim cu intensitate una din ele pe bolta cerească... "

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, III, p.13)

Iar prin extindere;

"Te simți, nici vorbă, copac, cum se simte călărețul cal, sau cum ne simțim stea, dacă privim cu intensitate una din ele pe bolta cerească... "

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, III, pp.13-14)

Singurătatea, liniștea și tăcerea generează o stare de inadaptare a individului și de modificare a imaginii acestuia, văzută din exterior.

"Singurătatea, liniștea, tăcerea din noi înșine (a nu comunica nimănui ceea ce gândim și simțim) duce la inadaptare, la formarea altei imagini despre noi în ochii altora."

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, III, p.34)

Sentimentul de teamă, de neliniște revine pe fondul unui peisaj interior tributar unor trăiri demult consumate.

"Tresării, parcă alarmat... Da, avui brusc un sentiment de alarmă... E toamnă, frunze împrăștiate... Nu era pe deplin toamnă, dar pașii ei [...]"

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, III, p.41)

Trecutul revine tot mai frecvent în conștiința personajului care re trăiește secvențial scene demult petrecute.

"Simții cum trecutul îndepărtat năvălea cu putere în clipele mele prezente și dădea parcă la o parte tot ceea ce trăisem după ce fusesem rupt de universitate"

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, III, p.46)

Interioritatea personajului devine densă atunci când se produc reveniri temporale la *"farmecul primordial la care ar trebui să ne oprim"*, căci singur el este capabil să redea unei conștiințe libertatea³ prin *"bucuriile apropierei de moarte"*, ca ultim și definitiv gest, din multitudinea de stări de conștiință, gest extrem care duce la anularea conștiinței de sine și care se opune plenitudinii vieții din noi și a scurgerii armonioase a clipelor.

"... Farmecul unei ființe străine pe care o iubim întâia oară e farmecul primordial la care ar trebui să ne oprim"

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, III, p.57)

Linii de forță ale peisajului interior se pot substitui gândirii, orientând ființa spre descoperirea adevărului.

"... A gândi puțin nu înseamnă totdeauna o deficiență. Alte forțe ale sufletului, ținute până atunci sub obroc de trufia gândirii, ies la iveală și îți orientează ființa spre descoperirea adevărului, chiar dacă nu-l dorești"

(Marin Preda, Cel mai iubit dintre pământeni, III, p.299)

Se accentuează și mai mult sentimentul lipsei de comunicare cu celălalt/ceilalți în care se plasează inevitabil personajul.

³ Bergson, *Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței*, p.121: "Nu e greu de înțeles de ce problema libertății pune în contradicție mecanicismul cu dinamismul, sisteme opuse de altfel prin chiar natura lor. Dinamismul pleacă de la ideea furnizată de conștiință a activității voluntare, și ajunge la reprezentarea inerției vidând treptat de sens această idee; concepe deci fără greutate atât forța liberă, cât și materia guvernată de legi".

"Îmi dădeam seama că n-o să mai pot să comunic cu nimeni, nici prin scris, fiindcă aveam sentimentul că, dacă nu mă puteam adresa contemporanilor mei, cu speranța să fiu citit de ei cândva (și această speranță mă trezeam că n-o mai aveam)[...]"

(Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, III, p.302)

Singura realitate a individului/personajului este eul său, care se conturează, pe parcursul unei vieți, în pluralitatea de situații posibile și inevitabile și în multiplicitatea stărilor de conștiință care corespund, firește, acestor situații. În procesul de individualizare, personajul se manifestă ca un tot unitar, ca alcătuire sistemică de nemodificat, căci o modificare, "*un transplant*" ar duce la dereglarea întregului sistem anulând liniile de forță, vectorii unicității individului. Personajul este astfel condamnat să fie liber să caute adevărul despre sine și despre propria libertate, într-o lume potrivnică, adesea ostilă și din care se poate furișa într-o alta prin proiecția interiorității sale puternic conturată ca și conștiința de sine în discurs narativ. Nararea faptelor, întâmplărilor și evenimentelor îl proiectează pe Victor Petrini în discurs narativ. Este o formă aparte de evoluție, generată de puternica individualizare a eului în întâlnirea și confruntarea cu celălalt/ceilalți⁴.

"Rămăsei mut în fața acestei declarații oarbe în care erau concentrate ca într-un nucleu indestructibil acceptarea fără cenzură a ceea ce suntem. "

(Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, III, p.312)

Acel "*lung manuscris*" de care vorbește Patrini, citit și recitat de el și de cititor deopotrivă, vine să clarifice procesul de formare a unei conștiințe, prin "*refracție*", fenomen care presupune, într-o primă etapă, proiecția datelor și elementelor care se coagulează alcătuind astfel conștiința de sine care este nucleul interiorității individului. "*Refracția*" (H.Bergson) presupune schimbarea direcției de propagare a liniilor de forță ale conștiinței, ca prelungiri exterioare vectoriale, când acestea întâlnesc suprafața infimă de separație dintre exterioritatea și interioritatea celui alt: "*Astfel, se verifică, astfel se va clarifica, prin studiul aprofundat al faptelor interne, principiul următor: viața conștientă se prezintă sub un dublu aspect, după cum o percepem: direct sau prin refracție, prin mijlocirea spațiului*"⁵. Prin spațiu înțelegem aici reprezentarea spațială a celui alt ca subiect/individ/personaj, sau reprezentarea spațio-temporală a celui alt ca obiect/discurs narativ (derulat în timp și spațiu ficțional)/șir sau lanț evenimential (în naratologie).

Stările de conștiință ale personajului nu reprezintă o sumă de stări de conștiință, multiplicitatea nu este de ordin numeric, ci ea are valoare ca unicitate a trăirii⁶.

În încercarea de a afla adevărul despre conștiința de sine, personajul literar devine moral, afirmă Marin Preda într-un interviu (realizat de Florin Mugur în 6 aprilie 1972, înregistrat pe bandă de magnetofon și publicat mai întâi în revista *Argeș*, nr.7, iunie 1972), "*în momentul în care trăiește prima spaimă*", așa cum se vor petrece lucrurile cu Victor Petrini, personajul central al romanului *Cel mai iubit dintre pământeni* (vol.I-III, 1980): "*După experiența mea [afirma Marin Preda], omul devine moral în momentul în care trăiește prima*

⁴ Bergson, *Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței*, p.129: "Conștiința este cea care avertizează că majoritatea acțiunilor noastre se explică prin anumite motive. Dar aici, determinarea nu pare a însemna necesitate, atâta timp cât simțul comun mai crede în liberul arbitru".

⁵ Bergson, *Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței*, p.139: "Eul atinge lumea exterioară prin suprafața sa; și cum această suprafață păstrează amprenta lucrurilor, eul va asocia, prin contiguitate, termenii pe care îi percepe ca juxtapuși" [...]"Noi judecăm talentul unui romancier după forța cu care extrage din domeniul public în care limbajul le împotmolise, sentimente și idei cărora va încerca să le redea, printr-o multiplicitate de detalii juxtapuse, ceva din individualitatea lor originală și vie. Dar la fel cum putem intercala un număr infinit de puncte între două poziții ale unui mobil fără a acoperi vreodată în întregime, spațiul parcurs, tot așa, prin simpla rostire, prin simplul fapt că asociem ideile unele cu altele, iar acestea se juxtapun în loc să se întrepătrundă, eșuăm când încercăm o traducere completă a sentimentelor pe care le resimite sufletul; gândirea rămâne nemărginită în raport cu limbajul".

⁶Bergson, *Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței*, p.119 .

spaimă. Până atunci, până la această experiență, care nu ține de vârstă, nu că am fi imorali, dar suntem cu mult mai duri, nu numai atunci când facem răul, ci și atunci când facem binele. E curios cum poți fi dur când faci binele sau răul fără o conștiință prea accentuată a ceea ce înseamnă, din punct de vedere moral, bine sau rău. Momentul în care devenim morali este momentul în care luăm cunoștință de faptul că persoana noastră fizică nu este nemuritoare. Am bănuțit că toți oamenii au o legătură de acest gen cu sentimentul moral. Mă gândesc la sentimentul moral pe care și-l descoperă ei înșiși, pentru că altfel de mici copii suntem crescuți într-o anumită morală pe care, chiar de la șapte ani, dacă nu mai devreme, ne-o însușim, și curând devenim apărătorii ei, din obicei sau determinați de persuasiunea educatorilor noștri, părinții și societatea”⁷

Istoria conștiinței de sine a lui Petrini are ca moment inițial de coagulare sentimentul de teamă, devenită obsesiv un semnal de alarmă în momentele de răspântie ale destinului.

Personajul literar nu poate fi văzut, proiectat într-un spațiu romanesc vid, ci într-unul evenimential, în care actanții implicați "intră în vârtejul" "marilor spirale" ale evoluției destinului: "În realitate [afirmă Marin Preda], toate ființele umane existente pe pământ fac istorie. Eroarea fundamentală a acelor disperați constă în faptul că ei refuză să vadă că istoria se exprimă adesea în spirale lungi, în timp ce ei ar dori ca aceste spirale să fie scurte și să joace primul rol. Pe marile spirale nu există rol prim și rol secund. Toată lumea intră în vârtej”⁸

O posibilă biografie a personajului Victor Petrini este: "O biografie interioară, aceea care iese din confruntarea conștiinței cu faptele existențiale”⁹. Marin Preda ne-a oferit-o în romanul *Cel mai iubit dintre pământeni*, așa cum o remarcă Eugen Simion; "Adevărul este că Marin Preda (vorbind de creator, acela pe care îl putem citi în cărțile lui) n-a părăsit această lege morală [asemeni personajului Petrini, n.n.]. A dus-o cu el, de la copilărie până la moarte. Opera lui Preda (una din operele cele mai morale din câte s-au scris la noi) este construită pe un sistem de valori etice și propune o morală ce poate fi determinată. Pe ce se bazează ea? Pe libertatea spiritului, pe dreptul la contemplație al omului, pe respectul valorilor fundamentale. Cărțile lui sunt pline de reflecții privitoare la locul omului în lume”¹⁰.

Bibliografie

Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni* (București:Editura Cartea Românească, vol.I-III, Ediția a II-a, Prefață de Eugen Simion, 1984).

*

Mihai Șora, *Despre dialogul interior* (București: Editura Humanitas, 1995);

⁷Bergson, *Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței*, p.119-120: "Considerate în ele însele, stările conștiinței profunde nu întrețin nici un raport cu cantitatea; ele sunt calitate pură; ele se amestecă în așa fel încât n-am putea spune dacă sunt una sau mai multe, și nici măcar nu le-am putea analiza din acest punct de vedere, fără a risca o denaturare imediată. Durata creată de aceste stări este o durată ale cărei momente nu se constituie într-o multiplicitate numerică; a caracteriza aceste momente spunând că ele se uzurpă unele pe altele ar însemna să le distingem din nou. Dacă fiecare dintre noi ar trăi o viață individuală, dacă n-ar exista nici societate, nici limbaj, oare conștiința ar putea sesiza seria de stări interne sub această formă indistinctă? Desigur că nu, pentru că noi conservăm ideea unui spațiu omogen în care obiectele se disting clar unele de altele, și pentru că este mult prea comod să ordonăm într-un asemenea mediu stările oarecum nebuloase care violentează la prima abordare ochiul conștiinței, rezolvându-le astfel în termeni mai simpli".

⁸ Marin Preda, *Creație și morală*, (București :Editura Cartea Românească, Ediție de Victor Crăciun și Corneliu Popescu, Prefață și note de Victor Crăciun, 1989) p.433-434.

⁹Preda, *Creație și morală*, (București :Editura Cartea Românească,1989) : p.473.

¹⁰Eugen Simion, *Un portret în fragmente*, în *Timpul n-a mai avut răbdare: Marin Preda*,(București: Editura Cartea Românească, 1981) p.119.

C.G.Jung, *Tipuri psihologice* (București: Editura Humanitas, 1997);
Simion, Eugen, *Un portret în fragmente*, în *Timpul n-a mai avut răbdare: Marin Preda*, (București: Editura Cartea Românească, 1981);
Stelian Bălănescu, *Pe Urmele Adevărului* (Cluj-Napoca: Editura Excelsior, 2001);
Henri Bergson, *Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței* (Iași: Institutul European, 1998).